

Кравцова В.С.,
студентка 5 курсу, 6 групи, Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету імені Я. Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Ключові слова: пенітенціарна злочинність, попередження.

Keywords: penitentiary criminality, prevention.

Анотація: Розглянуто різні підходи до визначення поняття «злочинність в місцях позбавлення волі», запропоновано заходи запобігання.

Abstract: Different approaches to the definition of "criminality in places of deprivation of liberty" are considered, preventive measures have been proposed.

Злочинність є історичним соціально обумовленим явищем, що притаманне навіть високорозвиненим державам. Різниця лиш у тому, що деякі країни здатні ефективно протистояти поширенню злочинності, а інші лише вибудовують систему засобів запобігання їй. Так, Україна як потенційний член Європейського Союзу сьогодні має активно сприяти запобіганню злочинності у різних напрямках та сферах, зокрема, у закладах виконання покарань.

Особливим видом злочинності є злочинність в місцях позбавлення волі, яку також називають пенітенціарною або карною злочинністю. Саме ця злочинність як частина явища загальної злочинності є складною та багатоаспектною проблемою не тільки для виправних установ, але і для всієї держави в цілому.

Щодо поняття злочинності в місцях позбавлення волі, то до сьогодні в кримінологічній науці немає єдності як щодо термінології, так і щодо дефініції. Наприклад, Голіна В.В. зазначає, що злочинність у місцях позбавлення волі йменується як «карна» злочинність, тобто така, яка має місце під час відбуття покарань, або як «пенітенціарна», що охоплює злочини, що вчинюються у пенітенціарних установах - місцях позбавлення волі. Тоді як Лукашевич С.Ю. розглядає злочинність в місцях позбавлення волі як частину рецидивної злочинності, що проявляється у сукупності повторних злочинів засуджених, вчинених ними в період відбування покарання [1, с. 9].

З цього приводу доречно привести дефініцію, яку надає Горбачевський В.Я.: злочинність у місцях позбавлення волі - це система злочинів, зареєстрованих в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, та кількість засуджених до позбавлення волі, які їх вчинили за відповідний період – час відбування покарання [2, с. 73].

До специфічних ознак даного різновиду злочинності належать: специфічне місце вчинення злочину (злочини вчиняються в установах виконання покарань у вигляді позбавлення волі і обмежені територією цих установ); своєрідний суб'єкт злочину (особа, яка засуджена за вчинення злочину і відбуває покарання у вигляді позбавлення волі); спрямованість проти інших засуджених або проти осіб адміністративного персоналу установи [3, с. 139].

Для вироблення дієвих механізмів запобігання злочинності слід спочатку розглянути природу злочинності в місцях позбавлення волі, причину її виникнення. Саме така категорія як «детермінація» дає можливість зрозуміти причинність, зв'язок між умовами та конкретними наслідками у вигляді злочинів.

Головкін Б.М. наводить схематично умовний причинний ланцюг виникнення та розвитку злочинності, який виглядає так: негативні явища суспільного буття – деформована суспільна свідомість – злочинні форми діяльності [4, с. 3]. Створювати масову суспільну злочинну діяльність може саме деформована у криміногенному відношенні суспільна свідомість. Якщо це положення застосувати до злочинності в місцях позбавлення волі, то можна побачити, що у засуджених як певного колективу є спільна деформованість свідомості, яка виникла спочатку як індивідуальна ще з моменту вчинення ними злочину, за який вони несуть наразі покарання, а потім реалізувалась у вчиненні злочинних діянь вже у місцях позбавлення волі.

Звідси випливає, що суспільна (колективна) свідомість порівняно із свідомістю індивідуальною - якісно інший феномен, узагальнена форма організації духовного життя, а значить механізм її детермінації дещо інший [5, с.106]. Дійсно, ув'язнені з часом перетворюються на усталений колектив, який мислить по-іншому, ніж кожен із них окремо. Злочинність у місцях позбавлення волі має особливості, які зумовлені сукупністю стосунків між засудженими, а також з адміністрацією виправних установ.

На ситуацію також впливають і фонові явища, які утворюються сприятливе середовище для поширення злочинності. Серед них такі як алкоголізм, наркозалежність, соціальний паразитизм, правовий нігілізм, прояви аморальності. В середовищі ув'язнених фонові явища загострюються, обмеженість у пересуванні, відсутність захоплень та розвитку, неосвіченість – все це веде до підвищення ризику формування та розвитку злочинності в місцях позбавлення волі.

У зв'язку з вищевказаним слід звернути увагу на сукупність заходів запобігання злочинності як кінцеву мету науки кримінології. Запобігання злочинності головним чином спрямоване на зниження негативних тенденцій злочинності, її кількісно-якісних характеристик та динаміки.

В науці запобіжні заходи поділяють за різними класифікаціями. Так, Валуйська М.Ю. ділить їх на три групи: організаційні, соціально-психологічні та медичні. Організаційні заходи полягають у перекритті каналів надходження алкоголю до виправної колонії, проведення планових та позапланових обшуків. Соціально-психологічні зводяться до психологічної та просвітницької роботи [6, с. 311]. Проте тут слід сказати, що більшість засуджених мають усталену форму антисуспільної поведінки, а тому такі заходи не завжди ефективні. Деякі вчені також виокремлюють методи соціального, правового та психогенного характеру.

Попри наявність численних наукових розробок у цій сфері, в Україні досі не сформована на законодавчому рівні система не лише заходів запобігання злочинності в закладах виконання покарань, а й загальна стратегія запобігання злочинності.

Для підвищення ефективності запобігання злочинності в місцях позбавлення волі Україні слід використовувати досвід іноземних держав. Так, наприклад у Німеччині всі в'язниці обладнані камерами відеоспостереження, створюються належні умови для проведення дозвілля ув'язнених, всіляко заохочується правомірна поведінка. Тюремна система Англії спрямована на забезпечення особистісного усвідомлення злочинця та основана на трьох ключових принципах: безпека, контроль і справедливність. У Нідерландах в'язниці нагадують будинки, бо замість ґрат встановлені броньовані стекла, ув'язнені залучені до трудової участі на оплачуваній основі, що дозволяє знизити ризики вчинення ними злочинів у вільний час.

Як бачимо, злочинність в місцях позбавлення волі має свої особливості, а тому потребує розробки особливих заходів її запобігання з врахуванням успішного іноземного досвіду.

Список використаної літератури:

1. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі : автореф. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2001. 19 с.
2. Горбачевський В.Я., Топчій В.В. Кримінологічний аналіз умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень в установах виконання покарань. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 4. С.72-78.
3. Пивоваров В.В., Цибульська І.О. Злочинність у місцях позбавлення волі: сучасні українські реалії. Карпатський правничий часопис. 2015. № 10. С. 138-144.
4. Головкін Б.М. Причинність у системі детермінації злочинності. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 1 (5). С. 1-9.
5. Головкін Б.М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. Форум права. 2014. № 1. С. 106–111.
6. Валуйська М.Ю. Фонові явища злочинності та засоби протидії їм в умовах місць позбавлення волі. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С.310-314.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ

У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман;
проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

3-68 **Злочинність** у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017